

РОЗДІЛ І. ЛІЦЕНЗУВАННЯ

ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

1.1. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема визначення поняття «ліцензування господарської діяльності» у вітчизняній юридичній науці постала відносно недавно – після переходу від планової економіки Радянського Союзу до ринкової часів незалежності, адже саме перехід до вільного ринку змусив законодавців вдатися до встановлення регулюючих засобів, таких як патентування, квотування, ліцензування. Поряд із цим очевидною стала необхідність напрацювання понятійного апарату для забезпечення потреб як законодавчої, так і правозастосовної діяльності.

Ст. 1 Закону про ліцензування визначає, що ліцензування – це засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. Зазначене визначення повністю кореспондує із ст. 14 Господарського кодексу України, яка закріплює, що ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері господарювання, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів

- Підхід, який закладено у ГК України та який знайшов відображення у визначенні, наданому Законом про ліцензування, є продовженням державної позиції щодо ліцензування господарської діяльності, яка була закріплена у одному з перших вітчизняних нормативно-правових актів з цього питання - Концепції розвитку державної системи ліцензування підприємницької діяльності за її видами. Згідно із вищезазначеною Концепцією ліцензування підприємницької діяльності за її видами є складовою частиною державного регулювання підприємництва в Україні, спрямоване на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів громадян
- Ліцензування господарської діяльності безпосередньо пов'язано із набуттям суб'єктом господарювання правоздатності у визначених законом випадках.

Зазначені особливості ліцензування господарської діяльності у своїй сукупності дозволяють отримати повне уявлення про сутність, зміст та значення цього засобу державного регулювання, що через складну, неоднозначну природу ліцензування неможливо зробити виключно з аналізу визначення поняття.

1.2. ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- На законодавчому рівні у ст. 1 Закону термін "ліцензування" визначається як "засіб державного регулювання господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, спрямоване на забезпечення єдиної державної політики у сфері ліцензування, захисту економічних та соціальних інтересів держави, суспільства та окремі споживачі"; термін "ліцензія" як "запис до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань щодо рішення органу ліцензування щодо того, чи має право суб'єкт господарювання здійснювати певний вид господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню"
- Кожен ліцензіат (суб'єкт господарювання, який отримав ліцензію на провадження певного виду підприємницької діяльності, що підлягає ліцензуванню), який виконує вид робіт, що підлягає ліцензуванню, у порядку, передбаченому чинним законодавством, повинен виконувати відповідні умови ліцензування, обставини яких пояснюються особливостями господарської діяльності та включати кадрові, організаційні, технологічні, спеціальні вимоги, передбачені ст. . 9 Закону про ліцензування. Органи ліцензування публікують умови ліцензії та зміни до них на офіційному веб-сайті.

- Ліцензійні умови на види господарської діяльності, здійснення яких вимагає спеціальних знань, включають кваліфікаційні вимоги до працівників суб'єктів господарювання - юридичних осіб та до фізичних осіб-суб'єктів господарювання. Якщо для здійснення певних видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, потрібні спеціальні вимоги до будівель, приміщень, обладнання та інших технічних засобів, такі вимоги включаються в умови ліцензування. Умови ліцензування та спосіб контролю за їх дотриманням підтверджуються спільним розпорядженням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування та органу ліцензування

1.3. ВИДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ПІДЛЯГАЄ ЛІЦЕНЗУВАННЮ

2 березня 2015 року був прийнятий Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» та введений в дію 28 червня 2015 року

Головною причиною прийняття Закону стала необхідність систематичного вдосконалення та модернізації процедури, усіх етапів та процедур ліцензування господарської діяльності шляхом їх спрощення, а також суттєвого скорочення переліку певних видів господарської діяльності - це було визначено в пояснювальній примітці до нового закону про ліцензування.

При цьому відповідні зміни внесені і у спеціальні закони. Ліцензіат зобов'язаний виконувати вимоги ліцензійних умов відповідного виду господарської діяльності, а здобувач ліцензії для її одержання - відповідати ліцензійним умовам. Ліцензійні умови та зміни до них розробляються органом ліцензування, що є центральним органом виконавчої влади, підлягають погодженню спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування та затверджуються Кабінетом Міністрів України. У разі якщо органом ліцензування визначено одночасно центральний орган виконавчої влади або Раду міністрів Автономної Республіки Крим чи місцевий орган виконавчої влади, ліцензійні умови провадження цього виду господарської діяльності розробляються відповідним центральним органом виконавчої влади

РОЗДІЛ II. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- Нормативно-правова база, яка регулює суспільні відносини щодо ліцензування господарської діяльності, складається з нормативно-правових актів різної юридичної сили – від Конституції України до відомчих актів. Так, конституційні основи ліцензування закладають ст. 41 та ст. 42 Основного закону.
- За змістом ч.7 ст. 41 використання власності (яка є основою провадження господарської діяльності) не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі. Ст. 42 Конституції фактично закріплює передумови обмеження підприємницької діяльності, встановлюючи, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт.

Більш детальне регулювання встановленого законодавством порядку ліцензування господарської діяльності здійснюється Кабінетом Міністрів України та органами ліцензування. На виконання Закону про ліцензування було прийнято низку підзаконних актів, серед яких є декілька, що безпосередньо стосуються всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють ліцензійну діяльність.

Перший це Постанова КМУ «Про затвердження переліку органів ліцензування та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» [7].

Ще одним підзаконним актом, що поширює дію на всіх суб'єктів, які здійснюють ліцензований вид діяльності, є Наказ «Про затвердження форми та змісту ліцензії».

Однак, ним встановлено форму ліцензії на паперовому носії, і хоча цей нормативно-правовий акт зберігає чинність, видача паперових ліцензій після 1 січня 2017 року вже не здійснюється.

Окремо варто виділити нормативно-правовий акт, яким ухвалено Регламент Експертно-апеляційної ради з питань ліцензування

2.2. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОДЕРЖАННЯ ЛІЦЕНЗІЙ

- Заява про видачу ліцензії повинна містити таку інформацію: 1) інформацію про суб'єкта господарювання - заявника: назва компанії, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код - для юридичної особи; прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи - платника податку та інші обов'язкові платежі - для фізичної особи; 2) вид господарської діяльності, зазначений відповідно до ст. 9 Закону про ліцензування (повністю або частково), на які заявник має намір отримати ліцензію. Якщо у заявника є філії та інші відокремлені підрозділи, які здійснюватимуть підприємницьку діяльність на підставі отриманої ліцензії, у заяві зазначається їх місцезнаходження.

- До заяви про отримання ліцензії додаються документи відповідно до ліцензійних вимог; копія паспорта керівника ліцензіата (або довіреної особи) з відміткою державної податкової служби на повідомлення про відмову через їх релігійні переконання прийняти реєстраційний номер облікової картки платника податків (подається лише фізичними особами - підприємцями які через свої релігійні переконання відмовляються приймати реєстраційні номери реєстраційних карток платника податків та повідомляють відповідний орган державної податкової служби); опис документів, поданих для отримання ліцензії, у двох примірниках. Перелік супровідних документів встановлюється умовами ліцензії та є ексклюзивним. Заява про видачу ліцензії не розглядається, якщо: а) підписані документи, що додаються до заяви, подані не в повному обсязі; б) заява або принаймні один із документів, підписаний особою, яка не має повноважень на це, або оформлена з порушенням вимог Закону щодо його форми чи змісту; в) подання заявки із затримкою, невідповідність термінам; г) відсутність в ЄДР інформації про ліцензіата або наявність інформації про державну реєстрацію її припинення. Залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду заявника повідомляється в письмовій формі із зазначенням підстав залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду протягом строку, передбаченого для видачі ліцензії. Після усунення причин, що були підставою для рішення залишити заявку на ліцензію без розгляду, заявник може повторно подати заявку на ліцензію, яка розглядається в загальному порядку

2.3. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА У СФЕРІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- Згідно з правилами Закону "Про ліцензування видів господарської діяльності", посадовими особами органів ліцензування та спеціально уповноваженим органом ліцензування у разі недотримання законодавства у сфері ліцензування несуть відповідальність відповідно до Закону. Проте жоден спеціальний закон не накладає таку відповідальність на ліцензійний орган. У той же час відповідальність суб'єкта господарювання - ліцензіатів, депутатів та посадових осіб - ніколи не забуває. Цікаво відзначити, що ці відносини відображені в дослідженнях у сфері ліцензування. "Розтягування" правил ліцензування за різними законами перешкоджає створенню єдиного переліку видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

РОЗДІЛ III. ВРАХУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ЯК СПОСІБ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЛІЦЕНЗУВАННЯ

- Для розбудови оптимальної моделі системи ліцензування в Україні варто врахувати досвід країн, які, зберігаючи властиві їм характерні риси, успішно гармонізували свою правову систему із загальноєвропейськими стандартами та функціонують в єдиному економічному просторі Європи. Як приклади таких країн пропонується розглянути три європейські країни з різними правовими традиціями та історією економічного розвитку: Німеччину, яка є представницею германської правової системи, Великобританію, що відноситься до англосаксонської правової сім'ї, та Польщу як одну з найбільш успішних постсоціалістичних країн та найближчого європейського сусіда України.

ВИСНОВКИ

У процесі вивчення положень, що визначають особливості ліцензування бізнесу в Україні, можна виділити такі висновки:

- Ліцензія є важливим засобом адміністративного впливу, певні права та обов'язки з'являються перед громадянами лише у зв'язку з наявністю нерегулюючого акта, який є дозволом. Необхідність суттєво розширити інститут ліцензування багатьох видів діяльності в Україні (порівняно з радянським періодом) була зумовлена зміною характеру впливу держави на суспільні відносини в економічній сфері.
- Ліцензування можна розглядати як правовий інститут, тобто сукупність правових норм, що регулюють такі групи відносин: відносини, що виникають у зв'язку зі створенням системи органів, які мають право видавати ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності; відносини щодо організації діяльності органів, що здійснюють ліцензування; відносини, що виникають між органами виконавчої влади та особою, яка бажає отримати, отримала або втратила ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності. Інститут ліцензування є складним, оскільки містить норми адміністративного та цивільного законодавства, де наявність ліцензії є підставою для виникнення правоздатності та майнових відносин при здійсненні певної діяльності.
- Законодавство України передбачає, що ліцензуванню підлягають: банківська діяльність; професійна діяльність на ринку цінних паперів; діяльність з фінансових послуг; зовнішньоекономічна діяльність; діяльність у галузі телерадіомовлення; діяльність у галузі електроенергетики та використання ядерної енергії; діяльність у галузі освіти; діяльність у сфері інтелектуальної власності; виробництво та торгівля етиловим спиртом, коңьяком та фруктами, алкогольними напоями та тютюновими виробами; діяльність у галузі телекомунікацій; будівельна діяльність.

- У загальному порядку та відповідно до ст. 10 Закону про ліцензування, господарюючий суб'єкт, який має намір здійснювати певний вид господарської діяльності, що має ліцензію, особисто або через уповноважений орган або особу звертається до відповідного органу ліцензування із стандартною заявою на отримання ліцензії.
- Державний нагляд за дотриманням органами ліцензування вимог законодавства у сфері ліцензування здійснюється спеціально уповноваженим органом ліцензування шляхом проведення планових та позапланових перевірок відповідно до Закону України "Про основні принципи державного нагляду (контролю)".
- У ст. 20 Закону про ліцензування визначено такі види відповідальності за порушення законодавства у сфері ліцензування в процесі господарської діяльності, зокрема: 1. суб'єкти господарювання несуть адміністративну відповідальність, передбачену Кодексом України про адміністративні правопорушення. 2. За відсутності ліцензійних умов для здійснення відповідного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до законодавства, відповідальність за здійснення такої господарської діяльності без ліцензії не поширюється. 3. Посадові особи органу ліцензування несуть адміністративну, матеріальну або дисциплінарну відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування.